

ОСКАРЖЕННЯ СЛІДЧОМУ СУДДІ РІШЕННЯ ПРО ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ ЗА ПІДОЗРОЮ У ВЧИНЕННІ ЗЛОЧИНУ

М.А. Макаров

*кандидат юридичних наук,
здобувач кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ*

Постановка проблеми. У ч.1 ст.303 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) наведений вичерпний перелік рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора, які можуть бути оскаржені слідчому судді учасниками кримінального провадження під час досудового розслідування.

Це: 1) бездіяльність, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у поверненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами ст.169 КПК, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які слідчий, прокурор зобов'язаний вчинити у визначений цим Кодексом строк; 2) рішення про зупинення досудового розслідування; 3) рішення про закриття кримінального провадження; 4) рішення про відмову у визнанні потерпілим; 5) рішення, дії чи бездіяльність при застосуванні заходів безпеки; 6) рішення про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій; 7) рішення про зміну порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими главою 39 КПК.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемні аспекти оскарження слідчому судді вказаних рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора досліджували Д.Валігура, О.Комарницька, Т.Корчева, В.Одинцова, М.Ольховська, В.Попелюшко, С.Пшенічко, А.Туманянц, О.Яновська та ін.

Метою цієї статті є розгляд питання про необхідність розширення у ч.1 ст.303 КПК переліку рішень, що підлягають оскарженню. Йдеться про доповнення цієї норми положенням про оскарження заінтересованими учасниками кримінального провадження слідчому судді рішення уповноваженої службової особи, слідчого, прокурора про затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.

Основні результати дослідження. Відповідно до частин 1, 2 ст.208 КПК, уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, у таких випадках: 1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення; 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, у тому числі потерпілий або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особі щойно вчинила злочин.

Уповноважена службова особа також має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який перед-

бачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Затримання проводиться виключно у випадку, якщо підозрюваний не виконав обов'язки, покладені на нього при обранні запобіжного заходу, або не виконав у встановленому порядку вимог щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує.

Якщо особа, затримана уповноваженою службовою особою у порядку, передбаченому ст.208 КПК, подасть під час досудового розслідування скаргу на це рішення, слідчий суддя постановить ухвалу про відмову у відкритті провадження, оскільки у ч.1 ст.303 цього Кодексу не передбачено його оскарження. Вважаємо, що таке регулювання не узгоджується з ч.5 ст.29 Конституції України, згідно з якою кожний затриманий має право у будь-який час оскаржити в суді своє затримання.

На тому, що законодавець не регламентує питання про оскарження слідчому судді рішення уповноваженої службової особи, слідчого чи прокурора про затримання особи за підозрою у вчиненні злочину, акцентують увагу науковці.

Так, Ю.Грошевий та О.Шило зазначають, що у чинному КПК відсутній порядок оскарження затримання, яке відповідно до ч.2 ст.211 цього Кодексу без ухвали слідчого судді може тривати до 60 годин, не пізніше яких затримана особа має бути звільнена або доставлена до суду для розгляду клопотання про застосування щодо неї запобіжного заходу. «Уявляється, – продовжують науковці, – що порядок оскарження до суду затримання є важливою складовою механізмом забезпечення прав і законних інтересів затриманого, а тому необхідним бачиться його закріплення в законі у такій формі, що забезпечує затриманого невідкладним судовим захистом. Тим більше, що ст.29 Конституції України гарантує право кожного затриманого у будь-який час оскаржити в суді своє затримання. До речі, встановлення такого порядку кореспондуватиме ч.4 ст.208 КПК України, яка серед прав затриманого, що мають бути йому роз'яснені уповноваженою службовою особою, що здійснила затримання, передбачає право вимагати перевірку обґрунтованості затримання» [1, с.220].

Т.Чорноморець, розглянувши повноваження слідчого судді з розгляду та вирішення скарг учасників кримінального провадження на стадії досудового розслідування, пише, що погіршенням правового становища особи у кримінальному процесі та звуженням судового контролю є відсутність у КПК положення про оскарження законності затримання особи. Частиною 5 ст.29 Конституції України передбачено, що кожний затриманий має право у будь-який час оскаржити в суді своє затримання. Як відомо, норми Конституції є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини й громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується (ч.3 ст.8). «Тому у КПК України повинен бути закріплений чіткий механізм оскарження до суду (слідчого судді) законності затримання» [2, с.285].

О.Яновська наголошує на тому, що сучасний стан національного кримінального процесуального законодавства не повною мірою забезпечує ефективні засоби захисту прав осіб, що були незаконно затримані. У ст.303

КПК відсутня вказівка на можливість оскаржити незаконне затримання особи [3, с.15].

А.Шаркова відмічає, що за чинним КПК право сторони захисту оскаржити затримання до суду не передбачено. Під час дії КПК 1960р. право захисника оскаржувати затримання до суду було досить ефективним засобом захисту прав затриманого у кримінальному провадженні. За результатами розгляду такої скарги суддя виносив постанову про законність затримання чи про задоволення скарги і визнання затримання незаконним [4, с.219].

Т.Ільєва, дослідивши визначений главою 26 КПК порядок розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого та прокурора, доводить, що ч.1 ст.303 цього Кодексу необхідно доповнити положенням про оскарження під час досудового провадження до слідчого судді рішення слідчого про затримання особи за підозрою у вчиненні злочину[5, с.12].

С.Пшенічко пише, що враховуючи вимоги Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., потрібно у КПК закріпити механізм реалізації права вимагати перевірки обґрунтованості затримання без ухвали слідчого судді. Науковцем запропоновано ч.1 ст.303 КПК доповнити п.9 такого змісту: «Затримання особи у порядку статті 208 цього Кодексу – підозрюваним, його захисником або законним представником»[6, с.9].

В.Добрянський зазначає, що у КПК не йдеться про оскарження до слідчого судді рішення слідчого про затримання особи у порядку ст.208 цього Кодексу. Він висловив пропозицію доповнити ч.1 ст.303 КПК положенням, що під час досудового провадження може бути оскаржено до слідчого судді рішення слідчого про затримання особи за підозрою у вчиненні злочину, – затриманим, його захисником, законним представником[7, с.57].

Нами поділяється пропозиція науковців про доповнення ч.1 ст.303 КПК таким положенням. Однак, на наш погляд, його потрібно уточнити, оскільки у цій нормі йдеться про оскарження рішень, дій чи бездіяльності лише слідчого чи прокурора. Разом з тим рішення про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, крім слідчого чи прокурора, приймає уповноважена службова особа. Це працівник органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державної пенітенціарної служби України, органів Державної прикордонної служби України, органів Державної митної служби України та інших правоохоронних органів, який має право здійснити затримання особи [8, с.516].

Враховуючи викладене, у запропонованому положенні ч.1 ст.303 КПК потрібно записати, що під час досудового провадження може бути оскаржено слідчому судді рішення уповноваженої службової особи, слідчого, прокурора про затримання особи за підозрою у вчиненні злочину, – підозрюваним, його захисником, законним представником.

Актуальним для розгляду є питання про розгляд слідчим суддею скарги на рішення уповноваженої службової особи, слідчого, прокурора про затримання особи за підозрою у вчиненні злочину. Як уявляється, для цього недоречно застосовувати ст.306 КПК, яка визначає порядок розгляду скарг на

рішення, дії, бездіяльність слідчого чи прокурора під час досудового розслідування.

Затримання особи, проведене у порядку, передбаченому ст.208 цього Кодексу, передує розгляду слідчим суддею клопотання слідчого, погодженого з прокурором, або клопотання прокурора про застосування щодо підозрюваного запобіжного заходу. На нашу думку, саме під час цієї процедури має розглядатися скарга на рішення про затримання особи за підозрою у вчиненні злочину.

Саме так регулювалось дане питання у КПК 1960 р. у частинах 7, 8 ст.106 цього Кодексу зазначалось, що скарга розглядається суддею одночасно з поданням органу дізнання про обрання запобіжного заходу з додержанням вимог, передбачених ст.165-2 КПК. За результатами її розгляду суддя повинен був винести постанову про законність затримання чи про задоволення скарги і визнання затримання незаконним.

Про особливості судового розгляду скарги на рішення органу дізнання, слідчого про затримання особи за підозрою у вчиненні злочину йшлося у постанові Пленуму Верховного Суду України №4 від 25 квітня 2003 р. «Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання і досудового слідства» [9, с.481-491]. У п.11 цієї постанови роз'яснювалось, якщо особа, стосовно якої вирішується питання про взяття під варту, була затримана в порядку, передбаченому ст.106 КПК, і оскаржила своє затримання до суду, її скарга розглядається разом із поданням про обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту з додержанням правил, передбачених частинами 7 і 8, зазначеної статті.

Під час дії КПК 1960 р. у юридичній літературі відмічалось, що передбачений ст.106, ч.5 ст.165-2 цього Кодексу розгляд суддею скарги на незаконне затримання одночасно з поданням органу дізнання або слідчого надає судді можливості безпосереднього сприйняття ним доводів, викладених як стороною обвинувачення (особою, у провадженні якої перебуває справа, прокурором), так і стороною захисту – підозрюваним та його захисником. «Це положення реалізує принцип змагальності у кримінальному процесі. Безпосереднє дослідження суддею представлених слідчим (органом дізнання) матеріалів справи та подання, висловлених учасниками розгляду скарги доводів і заперечень впливає на формування внутрішнього переконання судді щодо визнання затримання законним або незаконним» [10, с.137].

На суддю покладался обов'язок перевірити, чи відповідає вимогам кримінально-процесуального закону діяльність органу дізнання, слідчого стосовно встановлення підстав, умов та мотивів затримання особи за підозрою у вчиненні злочину. Перевірку такої діяльності суддя здійснював шляхом: ознайомлення зі скаргою підозрюваного, його захисника та законного представника; вивчення матеріалів кримінальної справи; допиту підозрюваного; заслуховування пояснень слідчого; з'ясування думки прокурора щодо законності проведеного затримання; заслуховування думки захисника [11, с.9].

Висновки. Вважаємо, що у чинному КПК слід передбачити подібний порядок розгляду слідчим суддею скарги підозрюваного, його захисника та

законного представника на рішення уповноваженої службової особи, слідчого та прокурора про затримання особи за підозрою у вчиненні злочину.

По даному питанню заслуговує на увагу пропозиція Л.Удалової, Д. Савицького, В.Рожнової та Т.Льєвої про доповнення глави 26 КПК окремою статтею, яка б регламентувала порядок розгляду слідчим суддею цієї скарги [12, с.128-129]. У даній статті науковці слушно пропонують закріпити такі положення: – в разі оскарження затримання начальник місця попереднього ув'язнення надсилає до суду скаргу підозрюваного; – скаргу розглядає слідчий суддя одночасно з клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, або клопотанням прокурора про застосування запобіжного заходу; – якщо скарга надійшла після застосування запобіжного заходу, її розглядає слідчий суддя протягом трьох діб з часу надходження; – якщо клопотання не надійшло або коли скарга надійшла після закінчення 72 годинного строку після затримання, скаргу розглядає слідчий суддя протягом п'яти діб з часу її надходження; – скарга розглядається з додержанням вимог, передбачених ст.193 КПК; – за результатами розгляду слідчий суддя постановляє ухвалу про законність затримання чи про задоволення скарги і визнання затримання незаконним; – копія постанови направляється прокурору, слідчому, затриманому і начальнику місця попереднього ув'язнення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Грошевий Ю.* Проблемні питання застосування КПК України при обранні запобіжних заходів у кримінальному провадженні /Ю.Грошевий, О.Шило // *Право України.* – 2013. – №11. – С.216-223.

2. *Чорноморець Т.О.* Реалізація повноважень слідчого судді з розгляду та вирішення скарг учасників кримінального провадження на стадії досудового розслідування / Т.О.Чорноморець // *Науковий вісник Херсонського державного університету.* – 2014. – Т. 3. – Вип. 3. – С.282-288.

3. *Яновська О.Г.* Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні судового контролю у кримінальному провадженні / О.Г. Яновська // *Вісник академії адвокатури.* – 2013. – №2. – С. 12-17.

4. *Шаркова А.М.* Порівняльно-правова характеристика механізмів забезпечення прав затриманого:habeas corpus amparo de libertad та механізм реалізації права на оскарження незаконного затримання / А.М. Шаркова // *Науковий вісник Херсонського державного університету.* – 2014. – Т. 3. – Вип. 1. – С.216-220.

5. *Льєва Т.Г.* Функція судового контролю у кримінальному процесі: автореф. дис. ... ступ. канд. юрид. наук: спец.-12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» /Т.Г.Льєва. – К., 2014. – 20с.

6. *Пшенічко С.О.* Повноваження слідчого судді з розгляду та вирішення скарг у досудовому провадженні: автореф. дис. ... ступ. канд. юрид. наук: спец. – 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / С.О.Пшенічко. – Одеса, 2014. – 20с.

7. *Добрянський В.В.* Повноваження слідчого судді за новим КПК України / В.В.Добрянський // *Кримінальне провадження: нові процесуальні теорії та криміналістичної практики: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 18-19 квітня 2013 року, м. Сімферополь-Алушта /* відпов. ред. М.А.Михайлов,

Т.В. Омельченко; Таврійський нац. ун-т імені В.І.Вернадського. – Сімферополь: ДІАЙПІ, 2013. – С.56-58.

8. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: У 2 т. – Т.1 / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – 768с.

9. Про практику застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання і досудового слідства: Постанова Пленуму Верховного Суду України №4 від 25 квітня 2003 р. // Постанови пленумів Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів України в кримінальних справах та адміністративних провадженнях: (ОФЦ. ТЕКСТ)/ [упоряд. С.А. Кузьмін, М.С. Кучеренко]. – К. : Паливода А.В., 2013. – С.481-491.

10. Чорнобук В.І. Законність та обґрунтованість процесуальних рішень судді в порядку судового контролю в досудових стадіях кримінального процесу: [моногр.] / В.І. Чорнобук. – Х. : Право, 2008. – 184с.

11. Кисленко Д.П. Судовий контроль під час розслідування злочинів: автореф. дис. ... ступ. канд. юрид. наук: спец. – 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Д.П.Кисленко. – К., 2012. – 16с.

12. Удалова Л.Д. Функція судового контролю у кримінального процесі: [моногр.] / Л.Д. Удалова, Д.О. Савицький, В.В. Рожнова, Т.Г. Ільєва. – К. : Центр учбової літератури, 2015. – 176с.

Макаров М.А. Оскарження слідчому судді рішення про затримання особи за підозрою у вчиненні злочину

У статті досліджено питання про оскарження слідчому судді рішення уповноваженої службової особи, слідчого та прокурора про затримання особи за підозрою у вчиненні злочину.

Ключові слова: слідчий суддя; оскарження; затримання; уповноважена службова особа; слідчий; прокурор.

Макаров М.А. Обжалование следственному судье решения о задержании лица по подозрению в совершении преступления

В статье исследован вопрос об обжаловании следственному судье решения уполномоченного служебного лица, следователя и прокурора о задержании лица по подозрению в совершении преступления.

Ключевые слова: следственный судья; обжалование; задержание; уполномоченное служебное лицо; следователь; прокурор.

Makarov M.A. Appealing to the investigating judge the decision to detain a person on suspicion of committing a crime

Investigated the issue on appeal to the investigating judge decision of the authorized official person, investigator and prosecutor about the detention of persons suspected of committing a crime.

Keywords: the investigating judge; appeal; detention; authorized service person; investigator; prosecutor.

Стаття надійшла до редакції 28.01.2015.